

O POJMU KULTURE (II)

Milan Matić

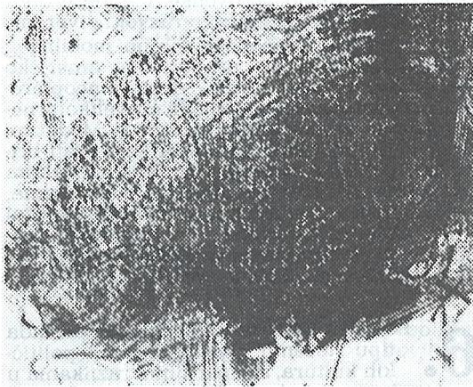
4. Dva su faktora presudna za nastanak svake političke kulture. To su (1) **politička tradicija** i (2) **Politička socijalizacija**. Pod političkom tradicijom podrazumevaju se ne samo veliki politički i kolektivni događaji i procesi u prošlosti, ne samo velika dostignuća i iskustva političke prirode, koji se trajno pamte u »kolektivnoj memoriji naroda« i koji su mozaički elementi onog što se može nazvati »obrascima« tipičnim za pojedine političke kulture, već i sva ona šira zbivanja koja posredno ili neposredno imaju veliki značaj za zajedničku egzistenciju i samosvest, za identitet pojedinih naroda. To mogu biti i velike seobe, religijske šizme i promene, kulturni raskoli i sl., koji su u manjoj ili većoj meri preusmerili razvoj neke zajednice ili ostali značajni za njeno samopoznavanje i kolektivno pamćenje.

Politička tradicija različitih naroda ne samo da je različita, već je u različitoj meri i na različite načine naknadno **racionalizovana** i razjašnjena u skladu sa potrebama kasnijih vremena, bržeg razvitka, modernizacije, na putu ka budućnosti. Neke kulture, a u njima i političke, manje više su spontano i automatski preuzeta tradicija, koja se sporo menja i koja se nameće pripradnicima jedne zajednice kao neka vrsta **nužnosti**, socijalne prinude ne retko sankcionisane vrlo strogim pravilima. Primitivne političke kulture odlikuju se snažnim i živim vezama sa pradavnom tradicijom i njenim obrascima. Držanje naroda za te pradavne kulturne korene, ponekad je znak dugotrajne ugroženosti neke zajednice i potrebe da ona mobilise sve svoje unutrašnje snage, naročito kulturne, kako bi očuvala svoj identitet i svoje bitne vrednosti.

U demokratskim kulturama arhaiski obrasci identifikacije moraju biti revalorizovani u skladu sa razvojem i potrebama savremenosti, jer je »uzaludno zahtevati prošlost u istorijski drugom« (Kordić). Zbog toga se tradicija, kao i politička kultura teško mogu programirati i nametati spolja, jer više pripadaju etici i istoriji nego politici. Pokušaji da se pojedini spolja preuzeti obrasci presade na neko društveno tkivo, dovode do fenomena »odbijanja presađenog tkiva«. Otuda i svaka politička forma koja, barem u osnovi ne odgovara osećanjima i vekovima stvaranoj tradiciji, njenoj postepenoj kristalizaciji u mentalitetu naroda, rizikuje da bude odbačena i neuspešna.

Za tip političke tradicije koji u jednom društvu nastaje od velikog su značaja oblici i sadržina konflikata koji su u tom društvu u prošlosti nastajali, koji su to društvo delili (ili ujedinjavali) oko različitih pitanja. U nekim zajednicama tradiciju sačinjavaju unutrašnji (socijalni) sukobi i raskoli, dok u drugima preovlađuju problemi odnosa sa drugim zajednicama (spoljašnji sukobi). Čini se da su unutrašnja sučeljavanja u velikoj meri doprinosila bržem demokratskom sazrevanju političkih kultura, naročito jačanju individualne slobode i autonomije bitne za demokratiju, dok je u zajednicama koje su se borile protiv spoljašnjih pritisa, postojala prinuda unutrašnjeg ujedinjavanja i odbrane (uprkos unutrašnjim socijalnim razlikama), što je, doduše, jačalo integraciju, ali i ukidalo i smanjivalo ličnu slobodu i nezavisnost. Kritički odnos prema tradiciji, sa stanovišta savremenosti i budućnosti svakako je važan preduslov izrastanja dinamične i participativne političke kulture. To je stanje u kome postoji »tradicija kao revolucija prošlosti i revolucija kao tradicija budućnosti« (Pervić).

Na političku tradiciju pojedinih zemalja utiču i opšte prilike i opšta obeležja njihovog istorijskog razvoja, težina sukoba koje su te zemlje morale proći da bi razrešile istorijska pitanja svog razvoja. U zemlji koja je prošla kroz niz dubokih i često teških i krvavih revolucija, preovlađuje izraženija slobodarska tradicija u formi pozitivne slobode i spremnosti na političko

Jovan Rakidžić

učešće, dok u sredinama koje su išle putevima evolutivnih promena, pučeva i kompromisa, u prvom planu stoje vrednosti autonomije, odnosno negativne slobode i nezavisnosti individua i grupa, dakle tendencije ka liberalnoj, a ne populističkoj demokratiji. U nekim kulturama, opet, više se favorizuju vrednosti jednakosti kao opšte demokratske vrednosti, a u nekim vrednosti slobode stoje ispred jednakosti itd.

Kad je reč o političkoj **socijalizaciji**, valja razlikovati spontane i nesvesne procese identifikacije i socijalizacije, od onih koji su usmereni, programirani i racionalizovani, napr. preko vaspitanja, obrazovanja itd. Postoje i mnogi neposredni načini političkog obrazovanja i vaspitanja, koji u nekim sistemima čak poprimaju karakter ideološke indoktrinacije, dok su u nekima deo tzv. građanskog odgoja ili treninga, naročito u građanskim liberalnim sistemima. U oblasti političke socijalizacije tokom poslednjih decenija, a naročito posle Drugog svetskog rata koji je sa fašizmom razotkrio razorne posledice »regresivnog mentalnog naružavanja masa«, provedena su mnoga empirijska i druga istraživanja o faktorima koji utiču na formiranje političkih orijentacija i stavova, naročito u okviru proučavanja tipova tzv. »socijalnog karaktera« koji postoje u određenom društvu. Jedna struja u ovom okviru je ona koja se oslanja na Frojldovu psihoanalitičko učenje i koja polazi od ranih doživljaja kao bitnih za formiranje sklonosti i karaktera, naročito unutar porodice. U tom pravcu značajna su istraživanja E. Froma (**Bekstvo od slobode, Zdravo društvo, Anatomija ljudske destruktivnosti**), kao i studije T. Adorna i E. Frenkel-Brunsvik o autoritarnoj ličnosti (karakteru). Ilustrativni za ovaj naučni pravac su nalazi o uticaju patrijarhalne porodice i autoritarne figure oca porodice (oličanja apsolutne vlasti), za kasniju prijemčivost i divljenje deteta iz takve porodice prema diktatorima i »jakim« političkim vodama, za njihovo »traženje vode« i pokornost prema nosiocima vlasti. U radovima Adorna i Frenkel-Brunsvik, naglašen je kontrast između normalnog, fleksibilnog i demokratskog karaktera i autoritarne ličnosti, koja se uzima kao negativni obrazac političke regresije. Za tu ličnost karakteristični su krutost, etnička i socijalna netolerancija, okrutnost nadole i servilnost prema višima u hijerarhiji, stereotipiji i predrasude u pogledima na ljude i događaje, naglašena vezanost za tradiciju i nekritička submisivnost važećim pravilima poretka, mali stepen individualizacije i nezavisnosti (prerazvijeno »nad-ja«) divljenje političkoj i svakoj drugoj moći i rascep, ambivalencija između verovanja u moć i potčinjavanja moći (F-skala).

U raspravama E. Froma, politička socijalizacija (posebno negativna koja se egzemplifikuje nemačkim fašizmom i hitlerizmom), proučava se kombinovanim metodama individualne psihologije (Frojldove) i sociologije. Taj je metod, zapravo, pokušaj primene Frojldovih pogleda na socijalnu karakterologiju i političko ponašanje ljudi. U toj shemi naročiti pred-

met proučavanja su socijalna i lična osujećenja, lični psihološki kompleksi voda i »tipičnih« pripadnika pojedinih društvenih slojeva, socijalno uslovljena i podsticana karakterna i psihološka izopačenja i fiksacije samo za jednu stranu (napr. materijalno sticanje) života i zapostavljanje duhovnosti, otuđenje i sledstvena politička zavisnost i bezuticajnost, mala socijalabilnost i nesposobnost ravnopravne saradnje, nezrelost (psihološka i moralna), neosetljivost prema drugima, ljudska neostvarenost i egzistencijalna praznina ličnosti (skućena kreativnost, nesposobnost davanja i primanja ljubavi) itd. From je, dakle, Frojldovu optiku unekoliko dopunio Marksovima kategorijama otuđenja, postvarenja i njegovim istorijskim i situacionim analizama. U ovom krugu su i druge studije (G. Mose i dr.) koji se bave genezom fašizma, kao procesom lagane akumulacije negativnih sentimentata i frustracija u nemačkom narodu, kao posledice zaostajanja u političkom i privrednom razvitku, počev od prve polovine XIX veka nadalje (od poraza Nemaca u bici protiv Napoleona kod Jene). Na toj negativnoj kristalizaciji političkog nasleđa i tradicije, dodavši i katastrofalne posledice velike ekonomske krize tridesetih godina XX veka u Nemačkoj, dogodiće se prodor ekstremističke i regresivne fašističke ideologije, koja je ugrozila i sam opstanak slobodnog i demokratskog čovečanstva. Ovim kulturnim padom u veliku političku regresiju koja nastaje kao plod dugotrajne negativne političke socijalizacije i trovanja političke svesti naroda, objašnjava se nastanak velikih diktatorskih sistema i različitih formi političke degradacije ljudi i naroda, uspon totalitarnih sistema u modernoj istoriji, koji svojim »podzemnim« dejstvom iznenaduje i civilizacijski razvijenije narode i zemlje.

U odnosu na izložene pristupe, nešto su specifičniji i šire postavljeni pristupi proučavanju političke socijalizacije među novijim američkim istraživačima političke kulture. Iz fonda ideja S. Frojda proučavaju se **primarni i sekundarni** agensi političke socijalizacije (među prvima su porodica i drugovi; a u druge se ubrajaju škola, partije, masovni mediji, institucije i značajni politički događaji koji se zbivaju za života pojedinca-velike političke promene i potresi i sl.). U poslednje vreme, napr., objavljeno je više studija nastalih empirijskim proučavanjima političke socijalizacije dece. Pored proučavanja obrazaca identifikacije i uticaja tzv. Vater-kompleksa (divljenja, ali i prikrivenog destruktivnog protesta prema autoritetu oca kao nosioca vlasti), po čemu se kasnije odmerava i javna vlast), proučava se način usvajanja centralnih političkih simbola u detinjstvu. Tako je F. Grinštejn ustanovio da u SAD, najveći broj dece već oko četvrte godine života stiče bazične predstave i stavove o centralnim političkim simbolima, pre svega o predsedniku SAD, kao centralnoj političkoj figuri i nosiocu prestiža, društvene časti, sigurnosti i veličine zemlje i sistema. Način doživljavanja ovih i drugih bitnih političkih simbola je od presudnog značaja za socijalizaciju. Pored toga, proučava se i uticaj institucije i drugih spoljašnjih činilaca političke socijalizacije, od škole do grupa sa kojima se deca udružuju, izbora ličnosti kojima se dive i osobina koje u ljudima favorizuju.

Seme proučavanja političke socijalizacije još su složenije i obuhvatnije u pristupu analitičkih politikologa kao što su Hajman, Verba, Olmond, Lasvel i drugi. Oni kombinuju psihološka sa sociološkim i kulturološkim proučavanjima, kao i sa onim pristupom (proučavanje moći i vlasti) koji je tipičan za političke nauke. Tu se zahvata čitava skala faktora, počev od procesa nesvesne i spontane socijalizacije i identifikacije, do političkih mitova, rituala i simbola i njihovog uticaja na formiranje stavo-

va budućih građana. Naravno, tu su uključeni i direktni oblici socijalizacije u vidu građanskog treninga, učešća u političkom životu, kao i analiza svih socijalnih i grupnih varijabli od značaja za politički identitet pojedinaca i grupa (religijska pripadnost, socijalni status, regionalno pripadanje i njegove tradicije, okolina, način razvijanja i čuvanja kolektivne memorije, veliki politički događaji i doživljaji i sl.). Često se naglasak u ovim proučavanjima stavlja i na način učenja onih ličnih »uloga«, koje se kasnije, odgovarajućim modifikacijama ponašanja, prenose i na politički teren. Rut Benedikt je ovu šemu primenila i u izučavanju uporednih političkih kultura.

Zanimljiv je pristup američkog autora Lisjena Paja (Pye) u proučavanju dinamike političke socijalizacije. On je u središte svojih proučavanja postavio način prihvatanja političke kulture od strane pojedinca, kao važnog elementa u izgrađivanju njegovog identiteta. Konkretni predmet proučavanja je učenje političkih normi i pravila političkog ponašanja u društvu. Pritom se proučava uloga pojedinih društvenih i političkih institucija i njihova prilagodbenost životnim potrebama i mogućnostima pojedinih grupa ili ličnosti. Kombinuju se »mikro« istraživanja (istraživanja svojstava pojedinaca) sa »makro« proučavanjem kulturne okoline, socijalne psihologije i zahteva sredine prema pojedincima, proces njihove interakcije. Često se nailazi i na dihotomne šeme u istraživanju kao što su lojalnost (poverenje) prema političkom sistemu, nasuprot nepoverenju i kolebljivom stavu prema politici i političarima. Kao dodatni metod ovih izučavanja, utvrđuju se profesionalne, generacijske i druge razlike pojedinih društvenih grupa prema politici, a sve to dovodi u vezu sa oblicima i stupnjevima političkog uključivanja, uticaja i aktivne participacije u političkim procesima. To su nešto specifičniji i uži, ali zato precizniji i merenjima utemeljeni uvidi u stanje pojedinih političkih kultura.

5. Usporedna proučavanja političkih kultura, pokazuju uočljive razlike u sadržaju i oblicima političke tradicije i socijalizacije pojedinih zemalja. Kao uzoran primer tzv. umerene i otvorene demokratske političke kulture, najčešće se uzima politička kultura Engleske. Karakteristična za ovaj primeri obrazac političke kulture je pre svega politička tradicija Velike Britanije, u kojoj tokom vekova, zbog prirodne izolacije i odsustva spoljnih osvajanja i pritisaka, traju procesi plodnih unutrašnjih socijalnih i interesnih kontroverzi unutar samog društva. Heroji ove političke tradicije nisu nacionalni borci koji se ističu u otporima stranim zavojevačima, već pre svega borci za socijalna prava ugnjetenih, siromašnijih delova društva (Robin Hud i sl.). Zbog ranijeg privremenog prisustva normanske dinastije, tokom istorije je stvaran oslobodilački savez plemstva i donjih društvenih slojeva, jer plemstvo nije, kao u Francuskoj, bilo saveznik krune, već često udruženo sa narodom. U Engleskoj se, u okrilju Srednjeg veka najdalje otišlo sa slobodama i autonomijama gradova i građanstva, koje je brzo prerastalo staleške mede i okvire, a smena staroga (feudalnog) režima izvršena je u »revoluciji bez krvi«. Navike na mirno širenje političkog učešća i političkih prava različitih društvenih slojeva, na političko pregovaranje i kompromise, umanjili su potrebu za masovnim i nasilnim prevratima. U isto vreme, slobode osvajane od plemstva i krune, brižljivo su upisivane u povelje u čuvane od građana kao dragocena tradicija lokalnih autonomija u značajnim oblastima, od »svetih vlasničkih prava« do lokalnih mirovnih i drugih sudova. Nepoverenje prema centralnoj vlasti i angažovanje u lokalnoj samoupravi, vremenom je stvorilo nepoverenje prema centralnoj birokratiji, a brižljivo podizanje i postupno »kroćenje« činovnika, od najnižih službi do vrhova hijerarhije, svodilo je mnoge visoke političke i liderske ambicije na skromne razmere služenja društvu i građanima. Taj odnos prema javnim ličnostima kao službenicima društva, a ne moćnicima iznad društva, negovan je i u partijama i u državnoj administraciji, tako da je najzad postao deo one tradicije koja svedoči o »ravnoteži između

društva i političke vlasti«. Otuda je uprkos podele engleskog društva na dva osnovna dela — bogatije (gornje) i siromašnije (donje) slojeve, politička zajednica ostala prostor relativne slobode i ravnopravnosti, iako šanse za promene materijalnog položaja i socijalnog statusa pripadnika donjih društvenih slojeva u ovom društvu nisu bile velike, bar ne u onoj meri koliko je to bio slučaj u razvoju otvorenijeg i u socijalnom smislu znatno mobilnijeg društva kakvo je, na primer, bilo američko društvo (»prva nova nacija«, društvo neopterećeno feudalnom hijerarhijom na velikom neosvojenom ekonomskom prostoru). Međutim, sigurno da politička ravnoteža koja prati britansku političku tradiciju, uprkos socijalnim razlikama u društvu ne bi mogla biti očuvana, da ta zemlja vekovima nije zadržavala položaj i privilegije velike svetske kolonijalne metropole, koja je omogućila očuvanje minimuma materijalne sigurnosti za sve svoje građane.

6. Politička kultura u Jugoslaviji, pripada tipu složenih, fragmentiranih političkih kultura, sa značajnim razlikama u nacionalnom, verskom, jezičkom i kulturno-tradicijskom smislu. Uprkos zajedničkim gravitacionim uporištima u zajedništvu davnog etničkog porekla i očitim savremenim interesima jugoslovenskog zajedništva, koje nije samo u interesima uspešnije odbrane od spoljnih pritisaka i osvajanja, već i u uvećanim šansama bržeg civilizacijskog napretka, političko-kulturne podele i dalje ostaju veoma značajne za savremenost i buduće perspektive jugoslovenske zajednice. U dosadašnjoj istoriji Jugoslavije koja traje oko sedam decenija, još uvek nisu u dovoljnoj meri utemeljene bitne vrednosti jednog autonomnog, građanskog (civilnog) jugoslovenskog društva, koje bi uverljivo nadmašivale i istovremeno obogaćivale i uvećavale posebne vrednosti i tradicije pojedinih nacionalnih zajednica (kakav je napr. slučaj u zemljama uspešnog civilizacijskog napretka, Švajcarskoj i drugim). Jugoslovenska ideja, koja u sebi obuhvata i omogućuje oslobađanje snaga bržeg civilizacijskog razvika za sve svoje delove, u svojoj istorijskoj realizaciji bila je više pod uticajem traženja političkih i ideoloških ravnoteža, nego društvenog i ekonomskog napretka, koji bi mogli biti realni temelj njenog dubljeg istorijskog identiteta i integriteta. Razlozi za ovakvo usporavanje su i unutrašnji i spoljašnji, a u svakom slučaju oni ostaju otvoreni za buduće preobražaje.

Još je J. Rajič u svojoj *Istoriji* pisao o teškom oslobađanju slovenskih naroda »od drevnih predstava«. I u raspravama drugih pisaca od Vuka i Njegoša do M. Popovića i Krleža, ukazuje se na dugo trajanje i održavanje narodnoslobodarskih tradicija, nasuprot usporenom razvoju civilizatorsko-socijalnih tradicija. Štaviše, snaga davnajšnjih kulturnih slojeva, slobodarstva na račun razvoja demokratije, onih arhajskih obrazaca koji su u svojim korenima mitski i paganski, i u savremenosti se u stanjima akutnih kriza i ugroženosti obnavlja i aktivira kao moćan rezervni psihološki potencijal političke mobilizacije. Etnonacionalizam kao specifična vrsta političkog fundamentalizma, u prekratnim vremenima istorije balkanskih naroda, sadrži u sebi veliku emotivnu snagu koja često dovodi do razaranja nacionalnih strasti i sukoba, ometajući racionalne pregovaračke i integrativne procese i na političkom planu. Očito je da ispod naizgled mirne površine nacionalnih odnosa i komunikacija i nasuprot etničkoj bliskosti i zajedništvu interesa, zajednički život naroda na jugoslovenskom (i balkanskom tlu), potresaju snažne emotivne erupcije čiji su epicentri u arhajskim slojevima kulturnih i religijskih raskola. Praktična politika, instrumentalizujući ove pritajene emotivne snage, često je podsticala i evocirala pradavne obrasce slobodarskih podviga i dostignuća, da bi pokrenula odbranbene snage masa naroda (naročito seljaštva) u raznim bunama i revolucijama.

Život mitsko-slobodarskih tradicija u političkim kulturama jugoslovenskih naroda, borbenost i heroizam kao zamena za demokratske pregovore i integracije koji još uvek nedostaju, može se tumačiti specifičnostima političke istorije na jugoslovenskim prostorima. Umesto socijalnih kontroverzi unutar društva

(kao napr. u Engleskoj), ovde se srećemo sa stalnim opasnostima spoljašnjih zavojevanja i neprijatelja, koji u slučaju malih naroda znače i ugrožavanje samog njihovog opstanka. Tolerisati unutrašnje protivnike ili loše vladaoce, da bi se postiglo jedinstvo u borbi protiv spoljašnje opasnosti, bio je prvi motiv ove političke kulture, a u tablici njenih vrednosti nacionalni identitet i herojska postignuća, uvek idu ispred mirnih civilizatorskih i demokratskih kompromisa u interesu napretka. Nagonske kolektivne snage naroda ovde su neprekidno u stanju bdenja protiv mogućih opasnosti koje prete od drugih naroda, vera i vojski. Čak je i u oslobodilačkom ratu (1941 — 1945.), prema navodima V. Dedijera, tradicija, uključujući i versku i verske svetkovine, bila u službi političke mobilizacije naroda. Tako su i srpski verski praznici još 1945. bili zvanično proslavljani u Hrvatskoj.

Sledeći činilac koji je doprineo održavanju drevnih obrazaca u političkoj kulturi na jugoslovenskim prostorima, bila je i politika velikih imperija (Otomanske, Venecijanske, Habsburške itd.), koje su podsticale kulturne raskole i sukobe, da bi održale svoj uticaj i prevlast nad jugoslovenskim narodima. Tokom čitavog Srednjeg veka, malo je sukoba i buna koje bi se mogle označiti kao socijalne, dok su gotovo svi ratovi bili nacionalni, ratovi samoodržanja. Osim Gupševe i Dožine bune početkom XVI veka, u sastavu naših naroda ne ističu se velike socijalne pukotine; one su potisnute pod pritiskom potrebe borbe protiv tuđinskih nartaja i pretenzija. Dodajući ovome i česte iznudene i prisilne seobe naroda, koji su na novim prostorima nastojale da što duže čuvaju »starinu« kao osnovu svog identiteta i samopamćenja, kao i preovlađujuću agrarnu strukturu i svest, obeležila političke kulture naših naroda su naglašena prisustvo arhajskih elemenata, parohijalizam i tradicionalno nepoverenje prema vlasti (pretežno tuđinskoj) slobodarstvo bez razvijenijih socijalnih i demokratskih tradicija, tolerancija sopstvenih, makar i lošijih vlasti, jer je »svoja vlast« uvek bolja od tuđe, itd. Drugim rečima, reč je o teškim egzistencijalnim borbama i sukobima u kojima su potrebe elementarnog opstanka bile primarne (»Zlo se drži na strahu od goreg« — Njegoš), stavlajući u drugi plan danas neopodne interese privrednog i društvenog razvoja, napretka civilizacije i demokratskih odnosa unutar samog društva. Ukratko, u istoriji jugoslovenskih naroda još uvek nije bilo dovoljno racionalnih preobražaja koji bi dublje utemeljili jugoslovensko društvo, tako da u njemu još uvek preovlađuju zatečene i često samonikle tradicije etnosa i drugih organskih struktura, koje često mogu biti i predmet različitih političkih manipulacija i zloupotreba od strane političkih uzurpatora, raznih samodržaca i sl.

Razumljivo, kristalizacija novih i racionalnijih kulturnih elemenata u političkoj sferi, u jugoslovenskim uslovima je mogućna samo sa ubrzanjem modernizacije, onih privrednih i socijalnih preobražaja koji bi unutar društva afirmisali i utemeljili nove skale vrednosti, relativno nezavisne od prirodnoistorijskog pripadanja i zavisnosti od etnijā i nacija, odnosno svih drugih organskih struktura (mase, klase, itd.). Društvo po sebi znači samopostavljanje i suverenost jedne racionalizovane političke zajednice slobodnih i nezavisnih ljudi, čiji se subjektivitet ne potvrđuje samo u raznim proklamacijama i deklaracijama vladajućih, već i u privrednoj nezavisnosti, svojini, socijalnoj sigurnosti i proširenoj, modernizovanoj skali potreba, vrednosti i interesa svojstvenih civilizovanim društvima XX veka. Takav proces preobražaja u Jugoslaviji je još uvek otvoreno pitanje. Glavna protivtečnost u budućem kulturnom razviku je u tome što šire i međunacionalne integracije jugoslovenskih naroda u formi **modernog i demokratskog** društva jesu istovremeno i **sredstvo** i cilj njihovog zajedničkog života i uspešnijeg razvoja. Put do takvog cilja dug je i složen, a svaki korak u negovanju savremene političke kulture je i jedino sredstvo za postepeno kretanje ka stvarnom i trajnom zajedništvu jugoslovenskih naroda koje je i pravi okvir izražavanja njihovih različitosti i samobitnosti.